

MAJKL
LIVINGSTON

POREKLO
TOČKA
VREMENA

LEGENDE i MITOLOGIJE
koje su nadahnule
ROBERTA DŽORDANA

S predgovorom Harijet Mekdugal

Preveo
Ivan Jovanović

■ Laguna ■

Naslov originala

Michael Livingston

ORIGINS OF THE WHEEL OF TIME:

THE LEGENDS AND MYTHOLOGIES THAT INSPIRED ROBERT JORDAN

Copyright © 2022 by Michael Livingston

Published by arrangement with Tor Publishing Group.

All rights reserved.

Translation copyright © 2025 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Za Roberta Džordana
Za njegovo Srce
Za njegovu Svetlost
Zauvek.*

SADRŽAJ

Predgovor	11
Autorovo pismo čitaocima	13
UVOD.	17
Poglavlje 1. KOLAR: ŽIVOT ROBERTA DŽORDANA	23
Poglavlje 2. OSOVINA I TOČAK: TOLKIN I DŽORDAN	54
Poglavlje 3. TOČAK SE OKREĆE: DŽORDAN U POSLU	69
Poglavlje 4. STVARAN SVET U TOČKU VREMENA	112
Zahvalnice	189
O autoru.	193

Severni

Pustoš

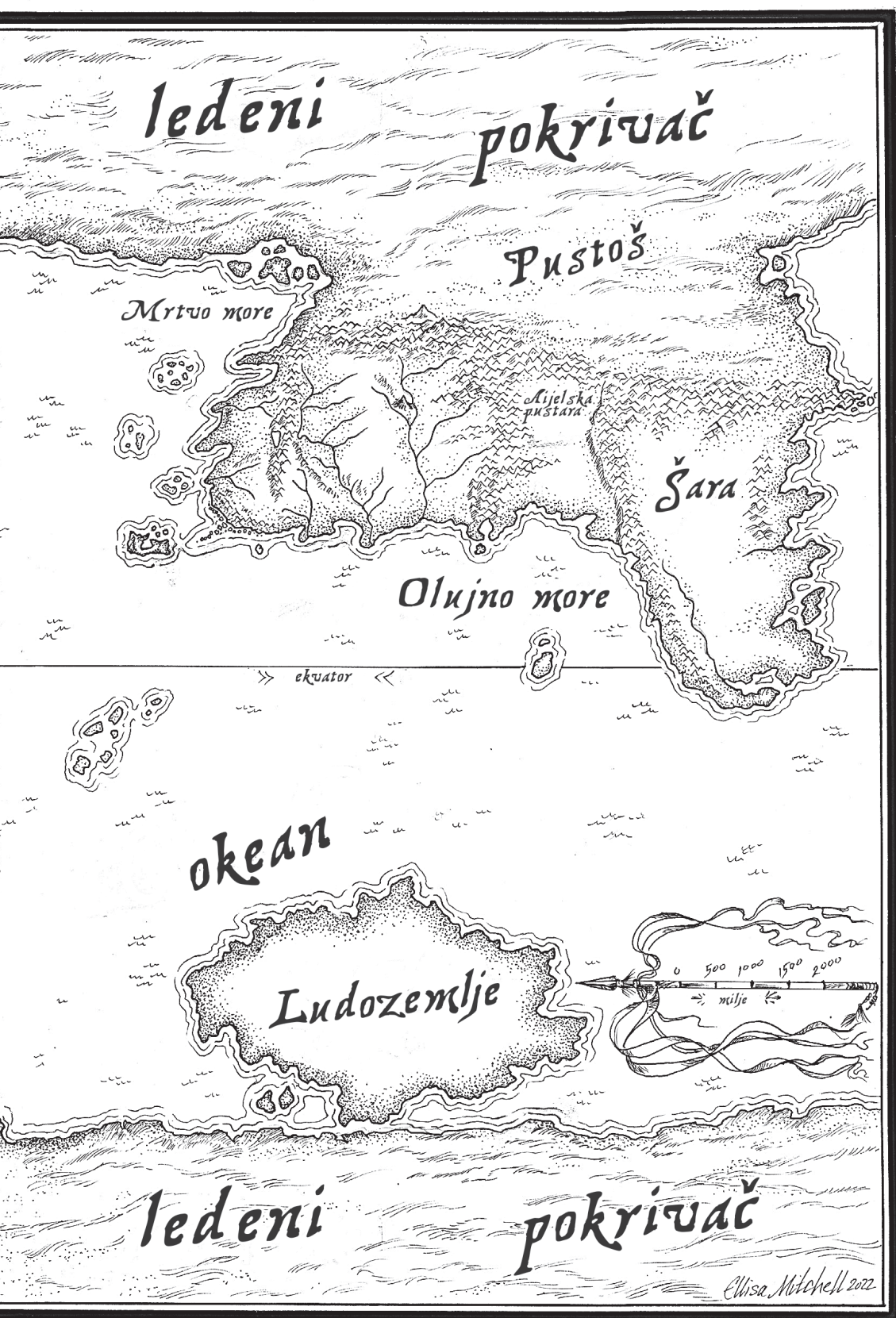
Morenalski
okean

Aritski

Seanšan

Južni

PREDGOVOR

Za Majkla Livingstona čula sam tek 2008. godine, kada je bio pozvan da održi govor povodom toga što je moj pokojni suprug uvršten u Dvoranu slavnih Akademije pisaca Južne Karoline. Jedino što sam tada znala o njemu bilo je da predaje na *Citadeli*, Džimovom univerzitetu. Majkl je na tom događaju toliko dobro uradio svoj posao da sam ga na licu mesta zamolila da govori na predstojećem događaju, kada je trebalo da se trajna postavka Džimovih stvari izloži u biblioteci *Danijel* u *Citadeli*. Govoreći skupa s Brendonom Sandersonom i Dejvidom Drejkom, Majkl je ponovo izneo duhovite i visprene opaske.

Koju godinu kasnije, Majkl je bio pozvan da održi predavanje o *Točku vremena* na jednoj fanovskoj manifestaciji. Naravno, to je bilo daleko detaljnije nego prilikom njegovih ranijih nastupa i bilo je potpuno opčinjavajuće. Bilo je sasvim očigledno da on izuzetno razume kako je Džim sastavio serijal, kao i bezbrojne izvore koje je on uvrstio u priču. Osim toga, njegova izvedba staroengleskog bila je potpuno predivna; volela bih da postoji neki način da se to ubaci u ovaj tom. On je isto predavanje održao više puta, a čak i kada je bivalo zakazano u najranijem terminu na Džordankonu, prostorija bi uvek bila puna, a publika bi ga pomno slušala.

Tokom godina, Majkl mi je postao prijatelj i dok smo radili na poslednje tri knjige, tim Džordan konsultovao se sa Majklom pri razradi detalja Poslednje bitke. U tome je bio od velike pomoći, a uvek je uživanje razgovarati s njim o pojedinostima *Točka vremena*. U znak zahvalnosti za njegovu pomoć, poklonili smo mu lobanju sabljazubog tigra iz Džimove radne sobe – sabljazubog tigra koji se pominje u njegovom predavanju o *Točku vremena*.

Prošle godine, Majkl me je pitao šta mislimo o tome da napiše knjigu u vezi s bezbrojnim nadahnućima koja je Džim koristio prilikom pisanja serijala. Mislili smo da je to predivna ideja; on je čudesan pisac i tokom godina pokazao je koliko zna o toj temi. Zato smo krenuli sa tim i uz larmu građevinskih radova u *Citadeli* (kojoj smo poklonili Džimov pisači sto), Majkl je na kraju napisao ovu knjigu za istim stolom za kojim je Džim napisao *Točak vremena*, a uvereni smo da je to odista prikladno. Nadamo se da ćete uživati u ovom tračku priče iza priče.

Harijet Mekdugal

AUTOROVO PISMO ČITAOCIMA

Ja sam učenjak, istražitelj, historičar. Ja sam čovek koji vaga činjenice, ispituje dokaze i otkriva istinu. Ja sam razuman. Ja sam odgovoran.

I kažem vam da magija postoji.

Dokazaću vam.

Bilo mi je petnaest godina kada sam pedalao bicikl – crni bicikl marke *Hafi*, sa terenskim gumama – preko prašnjave prerije Albuquerkija kako bih stigao do moje lokalne knjižare. Imao sam za trošenje džeparac i novac koji sam dobio za rođendan, a mučila me je žeđ koju je mogla da ugasi samo nova knjiga. Parkirao sam bicikl, zaključao ga, pa krenuo da pretražujem police, što je potrajalo naizgled satima. U radnji su bile velike i udobne fotelje, dobro se sećam – plave i primamljive – i kad god bih našao potencijalnu novu knjigu, seo bih da na brzinu pročitam prvo poglavlje ili dva.

Onda me je zanimala fantazija – ona sorta magije u koju petnaestogodišnjak na izdanalom biciklu želi da veruje dok tu i tamo pedala po vreloj suncu, stalno pazeći na škorpije i zmije. Magija koja zapravo ne postoji, naravno.

Takvu fantaziju našao sam na polici s novim naslovima. Bila je to velika i debela knjiga. *Zenica sveta* Roberta Džordana. Uzeo sam je. Dopala mi se zgodna naslovnica i kul mapa sa unutrašnje strane. Podsećalo me je na Tolkina.

Zato sam seo u jednu od tih udobnih plavih fotelja i počeo da čitam.

Navukao sam se za svega nekoliko stranica. Potrošio sam svaki novčić od ono malo novca što sam imao i ugrabio taj plen. Tutnuo sam je u ranac i otpedalao kući brže nego ikada u životu.

Ne zbog zmija i škorpija – već zbog magije.

Ta magija zadržala se u meni dugo nakon što sam progutao tu prvu knjigu. Svake godine stideo sam da kupim najnoviji tom *Točka vremena* čim bih mogao. Bio sam – *jesam* – jedan od brojnih miliona obožavalaca tog serijala.

Čitao sam knjige vozeći se autobusom u srednju školu. Čitao sam ih na fakultetu i na postdiplomskim studijama, na kojima sam stekao doktorat i postao specijalista za srednji vek.

Postao sam – *jesam* – ozbiljan akademski građanin. Ako kojim slučajem pročitam letopisca Adama iz Aska kako tvrdi da je pre šest stotina godina neki zmaj opsedao sever Engleske, naći ću prirodnu pojavu koja to objašnjava. Jer unatoč mojoj ljubavi prema fantazijskoj književnosti – od Homera do *Beovulfa* i *Ser Gavejna i Zelenog Viteza*, od Tolkina do Džordana i N. K. Džejmsin – znam da magija ne postoji.

A opet...

Nakon što sam doktorirao, dobio sam poziv za razgovor za profesuru na *Citadeli*, Vojnom koledžu Južne Karoline. Jedino što sam znao o tom mestu bilo je na osnovu jedne rečenice na poleđini sve i jedne knjige serijala *Točak vremena* u mojoj biblioteci: Robert Džordan diplomirao je na *Citadeli*.

Otišao sam na razgovor, dobio sam posao, preselio se u Čarlston i svakog dana prolazio pored legendarne bele kule u dvorištu fakulteta. Svakoga dana, sve više i više, pitao sam se *znači* li to nešto.

Naravno, bila je to slučajnost. Magija ne postoji.

A opet...

U jesen 2006. godine razgovarao sam sa *drugim* poznatim književnikom koji je završio *Citadelu*, Petom Konrojem, o pokretanju studentske književne nagrade u čast njega i Džejmsa O. Rignija Ml. – čoveka kojeg je svet znao kao Roberta Džordana. Pet je predložio da on piše Džimu i da me predstavi. Dok lupiš dlanom o dlan, razmenjivao sam mejlove s čovekom koji mi je podario *Točak vremena*. Spomenuo sam Džimu da sam njegov fan. U nekom trenutku rekao sam mu kako se nadam da ću jednoga dana objaviti svoj roman i da nameravam da mi izdavač bude *Tor*, a da je jedini razlog za to što su oni ljudima poput mene darovali njegov *Točak vremena*. Kazao je da se raduje mom uspehu: „Želim ti sve najbolje u tvom (brzom) usponu do pisca bestseler“, napisao mi je početkom januara 2007.

Nekoliko meseci kasnije, došao je na prvu ceremoniju da uruči studentsku nagradu nazvanu njemu u čast. Već je bio vrlo bolestan, ali svejedno vrlo elegantan, u pratnji svoje divne supruge i legendarne urednice Harijet. Po mom scenariju, trebalo je da naročito zahvalim Katedri za engleski na njihovoj podršci, a Džim je iz prvog reda progundao da je diplomirao inženjerstvo. Bilo je to strava.

Rukovali smo se. Zahvalio sam mu na tome što mi je promenio život. Bio je šarmantan, ljubazan i nezaboravan.

Leto je prošlo.

Šesnaestog septembra fotokopirao sam materijal za svoje predavanje o nordijskoj mitologiji kada sam čuo da je umro.

Na tren sam se osetio kao da je i sva magija na svetu umrla.

A opet...

Nedugo potom, šef moje katedre pozvao me je u kancelariju i rekao mi da je Džim izabran u Akademiju pisaca Južne Karoline. Zamolili su me da održim govor na ceremoniji koja će biti priređena u *Citadeli*.

Događaj se odigrao u martu. Harijet je sedela u prvom redu, a ja nisam mogao da je gledam dok sam govorio. Previše sam se plašio da ću zaplakati.

No, isterao sam to do kraja. Seo sam. Nešto kasnije, Harijet je ustala da prihvati nagradu u ime svog voljenog Džima. Bila je ljubazna i smirena – Svetlosti mi, daleko više nego što bih ja ikada mogao biti – a onda me je javno zamolila da učestvujem u panelu s njom i Brendonom Sandersonom, koji je upravo odabran da završi *Točak vremena*.

Možda sam osetio kao da je to bila magija – u tom trenutku mislio sam da mogu da letim – ali magija ne postoji.

Kasnije, nakon tog panela, otišao sam na večeru s Harijet, Brendonom i timom Džordan. Pitali su me da li bih nekad hteo da dođem u obilazak Džimove radne sobe.

Njegov sto bio je tamo kada sam došao u posetu: prelepi stari sto sa poklopcem, gde je proveo bezbroj sati gradeći svet. Bila je tu i njegova biblioteka, oružnica i tako mnogo toga čime se služio u tom pregalaštvu. U jednom trenutku digao sam pogled i ugledao lobanju sabljazubog tigra kako me gleda, pa shvatio da doslovce stojim usred muzeja u Tančiku.

Međutim, silovito sam podsetio sebe, magija ne postoji.

Nedugo potom ponovo su me pozvali da dođem. Zaostavština će na aukciji prodati mnoge primerke iz njegove oružnice kako bi se prikupio novac za medicinsko istraživanje. Hteli su da pre toga ja odaberem jedan artefakt, pa su me ostavili nasamo u njegovoj radnoj sobi da odlučim.

Sećam se da sam zurio u njegov sto, želeći da sednem, ali ipak se plašeći. Iznenada sam osetio poriv da se osvrnem i kada sam to uradio, ruke su mi same od sebe posegnule ka neupadljivoj katani oslonjenoj o zid. Ni sam nisam znao zašto. Kada sam je isukao, video sam zmaja urezanog u njeno dugo i zakrivljeno sečivo.

Mač sam držao u svom kabinetu na fakultetu i tamo ga je, godinama kasnije, video jedan od mojih studenata, koji je bio veteran. Ispostavilo se da je on bio na službi u Iraku kada je njegov tast, trgovac starinama, upravo to sečivo prodao Džimu. Imao je fotografije tog događaja.

Magija ne...

Napisao sam *Krhotine nebesa*, trilogiju istorijske fantastije, i ostvario taj davniji san da ih objavi *Tor*. Premda ni u kom slučaju nisu postale bestseleri, i već to što sam doživeo da te knjige izađu bilo je daleko više nego što sam ikada i slutio

da je moguće. Osećao sam se kao da je to nekakvo ispunjenje obećanja, kao da je posledica nekakvog tajnog vetra koji mi duva u leđa.

Tokom godina, nastavio sam da držim predavanja o Džimovom književnom uticaju. Iz ljubavi. Iz osećaja zahvalnosti. Nije prošlo dugo a pozvali su me na susret s timom Džordan i kao grom iz vedra neba Harijet me je zabezeknula tako što mi je poklonila onu lobanju sabljozubog tigra koju sam prilikom prve posete video u Džimovoj radnoj sobi.

Magija...

Prethodnog leta, uprava *Citadele* pisala mi je sa vestima da je Harijet poklonila Džimov pisci sto univerzitetu. Jedino je zamolila da sto bude u upotrebi, a ne da samo čuči u nekom ćošku.

Nekoliko dana nakon mog željnog pristanka da se taj sto unese u moju kancelariju – sto na kome je on napisao sve one knjige, i za kojim sam se ranije plašio da sedim – *Tor* mi je ponudio ugovor da napišem knjigu o stvarnom svetu u *Točku vremena*.

Nekako, onaj klinac koji je pedalao kući po novomeksičkoj prašini sa *Zenicom sveta* u rancu napisaoće svoju knjigu o *Točku vremena*... za Džimovim sopstvenim stolom, ispod njegovog mača sa zmajskim belegom i njegove tigrove lobanje, gledajući belu kulu među spokojnim stablima u gradu između dve reke.

Magija...

Postoji.

Džime, možda mi je trebalo malo duže da shvatim šta mi poručuješ, ali mislim da to više ne mogu da poričem. Zato, hvala ti. Na ovome. Na svemu. Obećavam da ću dati sve od sebe da *Poreklo Točka vremena* bude vredno Svetlosti uspomene na tebe.

Točak tka kako Točak želi.

Molim se da tka kroz mene.

Majkl Livingston
Citadela

UVOD

Mnoge su knjige voljene. Daleko manje ih je obožavanih, a samo najređe postaju nešto još veće od toga: toliko duboko i strastveno obožavane da prevazilaze stranice između svojih korica i oživljavaju u životima svojih čitalaca. Te knjige čitaocima nadahnjuju na *posvećenost*.

Uliks Džejmisa Džojisa spada u ovu kategoriju, kao i *Gospodar prstenova* Dž. R. R. Tolкина i knjige o Hariju Poteru Dž. K. Rouling.

Točak vremena Roberta Džordana takođe.

Kada sam počeo da pišem ovu knjgu, jedan par koji se upoznao zahvaljujući zajedničkoj ljubavi prema serijalu *Točak vremena* dobio je blizance. Njihova deca žive – njihova ljubav postoji – zahvaljujući Džejsu Oliveru Rigniju Ml., koji je pod alijasm Robert Džordan napisao jedan od najprodavanijih i najvoljenijih fantastičkih serijala u istoriji.* Oni su samo jedan par od brojnih, brojnih ljudi koje sam tokom godina upoznao, a da su ih spojili okretaji Točka.

Pitajte bilo koje dvoje od miliona obožavalaca šta je to što vole u vezi s *Točkom vremena* i dobićete desetak različitih odgovora: baš kao naš ukus kada je o hrani reč, ono što cenimo kao čitaoci jeste neumitno i neizmenljivo lično. Međutim, na koncu konca svima njima zajednička je ljubav prema zamršenom svetu priča koji je Džordan stvorio: „Randlendu“, kako ga često zovu.**

* U trenutku kada ovo pišem, *Točak vremena* prodat je u približno devedeset miliona primeraka objavljenih na trideset tri jezika.

** Džordan svom fantastičkom svetu nikada nije dao ime, delimično jer je, kao što ćemo videti, to naš svet. Izraz *Randlend*, koji su skovali i popularisali fanovi, neki koriste isključivo za prvobitne krajeve u kojima se priča odvija – Zapadne strane – ali ja ću ga koristiti za *celokupan* Džordanov izmišljeni svet.

Ne mogu da objasnim *zašto* ljudi vole *Točak vremena* ništa više nego što mogu da objasnim *zašto* ja volim čizburgere, ali *moгу* da objasnim *kako* je Džordan stvorio *Točak vremena*. U suštini, ova knjiga je upravo to: priča iza mizanscena o tome kako je Rigni postao Džordan i kada je reč o njegovoj biografiji i kada je reč o onome što je stvorio – ovo je priča o stvaraocu i njegovom stvaranju, pošto jedno bez drugoga teško može postojati.

Likovi u Randleu o svojim životima često govore kao o nitima koje Točak vremena tka u Šaru postojanja. Za većinu ljudi taj proces je pasivno reaktivan: kada njihovi postupci dovedu do neočekivanih promena, oni se ugrađuju u novi element unutar Šare, koja se večno menja. Većina ljudi ima, da se poslužimo izrazom iz naše savremenosti, slobodnu volju.

Ali ne svi, jer kada bi *svi* imali slobodnu volju, onda uopšte ne bi bilo Šare. Svet bi se pretvorio u kaos. Zato nekim retkim ljudima Točak mora da savija živote – i još važnije, živote ljudi oko njih – da bi se stvorila Šara. U Randleu, ti ljudi zovu se *ta'vereni*.

U tom smislu, Točak vremena možemo da zamislimo kao najmajstorskijeg dirigenta. Među svim našim neusaglašenim melodijama, njegovo uvo prepoznaje harmoniju, uvodi ritam i pretvara kaos u uređenu muziku, ali to upravljanje, stvaranje tog ritma koji sve drži na okupu, znači da neko – možda jak bubanj u pozadini – mora da se pokreće u skladu s igranjem njegove palice.

Ako sve ovo pomalo zvuči kao Mojre – Sudaje iz grčke mitologije, koje seku životne niti – to je s dobrim razlogom. Šara, niti, Točak... Džordan je apsolutno očekivao da prepoznamo mitološke paralele iz stvarnog sveta koje se kriju iza tih ideja. On ih je aktivno koristio. Bile su korenje njegove priče.

Korenje, pazite – ne stegite. Fantazija koja se rascvetala povrh njega, a Džordan ju je tako brižljivo negovao, daleko je prevazilazila mitove i legende iz kojih je ponikla. Kao što ćemo otkriti, jedan od ključeva za to kako je Džordan uradio to što je uradio – a možda i ključ tome zašto je njegov serijal privukao toliko čitalaca – jeste da je izmešao našu kolektivnu stvarnost sa svojom ličnom verom, iskustvom i maštom. On je tragao za ravnotežom svega, između sudbine i slobodne volje, između haosa i reda. Na kraju krajeva, točak izbačen iz ravnoteže jeste točak koji se ukrivo vrti.

To što je Džordan postigao ono što jeste – i što je njegov *Točak vremena* ostvario uticaj kakav jeste – nesumnjivo ga označava *ta'verenom* naše realnosti, ali važno je unapred naglasiti da on nije okretao Točak sasvim sam.

U središtu svega bila je njegova urednica, koja mu je postala supruga – Harijet Mekdugal. Bili su tu njegovi prijatelji i porodica. Bili su tu njegovi ključni asistenti Marija Simons i Alan Romančuk. Bio je tu njegov izdavač Tom Doerti. Bio je tu Brendon Sanderson, čovek koji se prihvatio pera kada Džordan to više nije mogao – a bili su tu, uz još mnogo drugih, milioni Džordanovih fanova.

Svi će oni igrati uloge u onome što sledi.

* * *

Ova knjiga ima dva dela.

Prvi pruža uvid u to ko je Džordan bio, kako je stvarao i zašto ima tako važno mesto u savremenoj književnosti. Ovde je ključni argument da je Džordan ono što ja zovem „američki Tolkin“: da je najbolji način da se razume ono što je on radio u *Točku vremena* – i kako je to radio – razumeti ono što je Tolkin uradio u *Gospodaru prstenova*. Tolkin je svima bacio rukavicu sa tim delom, izazivajući druge pisce da pokažu šta i kako mogu da stvore. Mnogi su pisali fantaziju nakon Tolkina. Mnogi su izuzetno dobro prodavani. Međutim, mislim da niko nije prihvatio izazov kao što je to Džordan učinio. U njegovom delu nema ničega jednostavnog, ničega malog. *Točak vremena* je vrhunac ozbiljnosti, vizija koja zadire u srce našeg kulturnog, političkog i religijskog svetonazora kako to samo fantazija može: na kraju krajeva, ne vidimo istinu o samima sebi u ogledalu, već u očima stranaca u nepoznatim zemljama.

Drugi deo ove knjige je rečnik koji otkriva „stvarni svet“ u *Točku vremena*. Na izvestan način, to sam već započeo prepoznajući Mojre iz mitologije stvarnog sveta koje se delimično kriju iza Džordanovog koncepta Šare, ali videćemo da je time samo zagrebana površina. Najsuštniskija istina Džordanove fantazije jeste da je ona sazdana iz velikog broja naših mitova i legendi.

Kralj Artur je u *Točku vremena*, kao i Merlin, ali takođe su Aleksandar Veliki i svermirski program *Apolo*. Isto važi za nordijske bogove i najveću Napoleonovu pobedu.

Kada vidite šta je on zapravo radio, zapanjićete se koliko je stvari sadržano u ovim knjigama.

Novi čitaoci i dalje otkrivaju *Točak vremena*. Možda ste i vi jedan od njih, pa je stoga važno da ovo kažem unapred:

UPOZORENJE NA SPOJLERE

Ljudi, ova knjiga je **puna spojlera**. Bilo bi nemoguće razgovarati o materijalima na osnovu kojih je Džordan sačinio ovaj serijal a da se ne dotaknemo likova i događaja u *Točku vremena* (pa čak delimično i u drugim Džordanovim delima) u punoj meri, zato pišem bez ikakve zadržke. Ako stignete do unosa o Poslednjoj bici, videćete da sam otkrio *sve*. Potražite Randa al'Tora i odaću vam *sve*.

Drugim rečima, ako još niste završili serijal i ne želite da čitate spojlere, možda bi vam bilo pametno da sačekate sa čitanjem ove knjige dok ne okrenete poslednje stranice i zatvorite poslednji tom, *Sećanje na Svetlost*. Da, znam da to znači kako je između vas i onoga što imam da kažem nekoliko miliona reči, ali isplatiće se, to vam obećavam.

No, ako ste završili sa čitanjem serijala ili vam naprosto ne smetaju spojleri, čitajte dalje i uživajte!

* * *

Dakle, to je ono što je ova knjiga.

Evo šta ona nije:

Nije, ni na koji način, zamena pa ni takmac dvema izvanrednim knjigama koje su Robert Džordan i *Rignijeva zaostavština* već objavili: *Saputnik Točku vremena* (2015) i njena prethodnica, koju su zajedno napisali Robert Džordan i Tereza Paterson, *Svet Točka vremena Roberta Džordana* (1997). Ta dela su isključivo usredsređena na Rاندlend. Pružaju pozadinsku priču *Točku vremena* „unutar sveta“: istorije likova, naroda i mnogo toga drugog. Ova knjiga je, nasuprot tome, usredsređena „van sveta“: vodič je za stvarni svet unutar ovog fantazijskog dela.

Drugim rečima: ako vas zanima kakvu je ulogu Grendal imala u smrti nekog drugog lika, najbolje je da potražite odgovore u *Saputniku Točku vremena*. Sa druge strane, ako vas zanima kako je Džordan krvoločnu Grendal saznao na osnovu čudovišnog Grendela iz *Beovulfa*, onda je ovo knjiga za vas.

IMENA I BELEŠKE U OVOJ KNJIZI

Fanovi Roberta Džordana naprosto su izvanredni. Počevši od 2009. godine, oni organizuju godišnji skup – Džordankon – posvećen njegovim delima i ljubavi prema fantazijskoj književnosti. Ima mnogo internet sajtova posvećenih detaljnom razlučivanju pojedinosti njegovog sveta ili prijateljskom uvezivanju onih koji ga vole: Zmajeva planina (*Dragonmount*), Tiorilend (*Theoryland*) i Trinaesto skladište (*Thirteenth Depository*) samo su neki od sajtova koji će biti citirani na ovim stranicama. To su sve neverovatni resursi i svaki od njih utabao je jedinstveni put potpunijem razumevanju Rاندlenda davno pre nego što sam se ja pojavio. Svima sam im zahvalan.

Jedna posledica ove duge i žive povezanosti između autora i njegovih obožavalaca jeste osećaj da su oni u izvesnoj meri – porodica. Ovaj odnos upečatljivo se ocrtao kada se Džordan razboleo i preminuo. U nadi i molitvi, u jadu i žalosti, zajednica se još čvršće uvezala. Džordanova udovica nije bila „gospođa Džordan“ ili „gospođa Rigni“, već – sasvim prelepo – „Harijet“. Džordanovi asistenti takođe su poznati po imenima, kao i Brendon Sanderson, kada se spojio sa Džordanovom zaostavštinom.

Ma koliko ovo bilo predivno i grejalo srce, meni je predstavljalo mali problem. Tradicionalno formatiranje nalagalo bi mi da Džordanovu nenadmašnu asistentkinju Mariju Simons pominjem kao „Simonsovu“, ali jezgro obožavalaca ne poznaje je na taj način. Za njih je ona naprosto „Marija“. Zato sam se, rizikujući

neformalnost, poveo za praksom fanova kada je reč o ovoj tradiciji prsnog korišćenja imena.

Takođe je tu pitanje kako pominjati autora lično. Robert Džordan je bio jedan od nekoliko pseudonima kojima se služio Džejms Oliver Rigni Ml., a porodica i prijatelji zvali su ga – Džim. Međutim, njegovi obožavaoci često su ga pominjali kao „gospodina Džordana“ ili „Tvorca“. Zato sam se, vođen standardnom praksom, odlučio da ga u ovoj knjizi pominjem naprosto kao „Džordana“ – čak i pišući o vremenu pre nego što je on išta objavio pod tim imenom. Premda to nije ime na koje se on odazivao tokom većeg dela svog života, jeste ime pod kojim je bio najpoznatiji.

Nakon Džordanove smrti, Harijet je većinu njegovih ličnih dokumenata poklonila čarlstonskom koledžu, koji danas pomno čuva te materijale u okviru posebne zbirke u biblioteci *Adlston*: dokumenti Džejmsa Olivera Rignija Ml. (MSS 0197). Obilato sam se služio ovom dragocenom arhivskom građom, koju ću ubuduće pominjati naprosto kao „Rignijevi papiri“. Zahvalan sam njenim starateljima na tome što su mi omogućili pristup ovoj riznici kako bih mogao da je istražujem i zahvalan sam *Rignijevoj zaostavštini* na dozvoli da toliko slobodno citiram iz nje.

Za kraj: ljudi često koriste reč *mit* kako bi nagovestili da je neka priča lažna... ali to je samo po sebi lažna predstava. Ta reč ne sadrži vrednosni sud. Akademski govoreći, mitologija je naprosto skup priča koje kolektivno odobrava neka institucija i koje propovedaju ideologiju te institucije. Mi te priče obično smatramo kosmološkim (uče nas kako vaseljena radi), a mnoge svakako da to i jesu, ali one takođe mogu da za neku instituciju obavljaju čitav niz drugih uloga, od sociološke (podučavaju o tome kako društvo radi) preko pedagoške (prenose važne lekcije) sve do čak metafizičke (podučavaju osećaju začudnosti). Bez obzira na njihovu ulogu, pitanje da li su te priče istinite ili lažne potpuno je odvojena stvar od prihvatanja da one postoje za neku grupu ljudi i njihovog vrednovanja kao takvih. Nema sumnje da je Džordan bio vrlo požrtvovan kada je reč o svojoj ličnoj veri, baš kao što su drevni Egipćani bili požrtvovani kada je reč o njihovoj i baš kao što ste možda vi kada je reč o vašoj. Svaka od tih religija – Džordanova, staroegipatska i vaša, ako je imate – u ovoj knjizi biće pominjana kao mitologija. To ne bi trebalo da se uzima kao pokušaj da se one umanje ili unize.

Dobro, *ovo* je zaista poslednje: spojleri u izobilju. Ozbiljno. To je toliko važno da ponavljam. Ako nećete spojlere, smesta prestanite da čitate.

Upozoreni ste.

KOLAR: ŽIVOT ROBERTA DŽORDANA

Džejms Oliver Rigni Ml. – čovek koji će postati Robert Džordan – rođen je 17. oktobra 1948. godine u Čarlstonu, u Južnoj Karolini. Bila je to, kako će on kasnije isticati, godina Pacova po kineskom kalendaru.* Bio je drugi od tri sina Džejmsa Olivera i Eve Mej Rigni (devojačko Grums), koji su redovno odlazili na službe u baptističku crkvu u centru grada. Ipak je rođen pod staranjem katolika u bolnici: „Moja majka je bila uverena da časne sestre pružaju bolju negu od ikoga drugog“, prisećao se.**

Njegov otac je služio na Pacifiku u Drugom svetskom ratu i dobio je Bronzanu zvezdu za hrabrost i preporuku za Srebrnu zvezdu zbog pružanja otpora iza japanskih redova u mestima čija će imena postati sinonimi za užas. Gvadalkanal. Bougenvil. Luzon. Njegov sin se živo sećao traume starijeg Rignija: „Godinama nakon toga ponekad bi se budio noću, obliven znojem, plašeći se da je u snu, u sanjanim prisećanjima, možda povredio ženu koju je voleo.“*** Porodica je bila centar njegovog sveta. Bio je policajac, ali oskudevati su s novcem.

* „Biografija Roberta Džordana“, Rignijevi papiri, kutija 24, fascikla 1, str. 1.

** Dejvid Ejken, *Vatra u kolenjima: književno nasleđe Čarlstona* (Čarlston pres, 1999), 198.

*** „Posmrtni govor za Džejmsa Olivera Rignija St., održan 19. juna 1988. godine“, Rignijevi papiri, kutija 1, fascikla 16, str. 2.

U ono vreme, policajci su bili vrlo loše plaćeni, a on je bio pošten čovek. Nije hteo da prihvati čak ni božićne ćurke, što su svi ostali smatrali sasvim pristojnim, već je – kako bi se starao o svojoj porodici – radio još jedan posao kao stolar i krečio kuće kad god bi i gde god bi mogao da nađe posao. Kasnije, kada je radio za Upravu državnih luka Južne Karoline, prihvatao bi svaku trunčicu prekovremenog koje bi mogao da se dokopa, makar to značilo da se ponekad vrati kući i ostane mu vremena samo da se okupa i jede pre nego što opet ode na posao. Kakvo god da je breme morao da nosi, nosio ga je; ako bi mu kolena zaklecala od težine, nikad se nije žalio – samo bi se opet digao na noge i poneo bi ga dalje, noseći ga onoliko dugo koliko je bilo njegovo da ga nosi.*

Harijet je kasnije detinjstvo svog supruga opisala kao „*pravo siromaštvo*“**, ali Džordan kao da je oklevao da oslika toliko turobnu sliku svoje mladosti, možda zato što je bio vrlo svestan da su neki drugi morali da se snalaze s daleko manje nego što je on imao.*** Umesto toga, prisećao se detinjstva, a naročito oca, sa vidnom ljubavlju i poštovanjem:

Što se mog idola tiče, to je moj pokojni otac. Bio je predivan čovek, ispunjenog života. Pokušaću da vam naslikam sličicu. Nabavio je svoj prvi auto, model A, sa trinaest godina jer je stekao naviku da se vozi s krijumčarima alkohola u planinama Tenesija, pa je nakon saobraćajne nesreće posle koje je vozač pobegao a moj otac policiji što ih je jurila rekao da je on vozio, njegov otac rešio da stavi tačku na njegovo stopiranje. Tridesetih godina je bio zapaženi bokser srednje kategorije koji se uspinjao na rang-listama, ali prestao je da se bavi time nakon što je u ringu teško povredio drugog čoveka. Bio je veteran Drugog svetskog rata, koji je mnogo vremena proveo iza japanskih borbenih redova, tih i blag čovek, koji me je učio da restauriram automobilske motore, da lovim i da pecam. Kada smo išli na pecanje ili u lov, pripovedao je priče za logorskom vatrom i tako i mene uputio ka pripovedanju. Nikada ni reč nije rekao o tome što sam krao patrone za sačmaru iz njegove zalihe kako bi me dobro poznati krijumčar i lovokradica vodio u šumu sa sobom. Dobro, tek sam kasnije saznao za krivolov, ali Džunior je šumu poznavao bolje od bilo koga drugog koga sam u životu upoznao.

Moj otac je bio opasan pokeraš s fotografskim pamćenjem i dopuštao mi je da sedim i pratim prve tri ruke kad god bi se redovna nedeljna partija održavala

* „Posmrtni govor za Džejmisa Olivera Rignija St., održan 19. juna 1988. godine“, Rignijevi papiri, kutija 1, fascikla 16. str. 3.

** Intervju s Metom Hačom, vođen 21. aprila 2012. Arhiviran na <https://www.theoryland.com/intvmain.php?i=759>.

*** Intervju „Zapisi s mreže“, 2002. Arhiviran na <https://www.theoryland.com/intvmain.php?i=141>.

u našoj kući, čak i kada sam bio toliko mali da sam morao da sedim na tri enciklopedije kako bih mogao da dohvatim sto. Pozajmljivao mi je novac, pokri-
vao gubitke, a delili smo sve što bih dobio. Ja sam dobio jednu ruku sedeći
na naslaganim *Enciklopedijama Amerikanama*. Meni i mojoj braći govorio je
da od nas traži malo toga. Budite poštteni. Uvek držite svoju reč. Pokušajte da
živite život bolje nego što je on. Takođe, šta god rešite da budete, bilo da je to
fakultetski profesor ili auto-mehaničar, u tome budite najbolji što možete. Da,
bio je – i jeste – moj idol.*

Njegova majka, govorio je Džordan, „bila je prelepa. Ličila je na sestru Ave
Gardner – samo lepšu. Bila je domaćica. Jedini posao koji je u životu imala imala
je za vreme Drugog svetskog rata, kada su svi bili uposleni – radila je nešto u voj-
noj industriji.“**

Kada mu je bilo četiri godine, Džordan je sam naučio da čita uz slučajnu
pomoć svog brata Teda, koji je bio dvanaest godina stariji i često bio zadužen za
„čuvanje derišta“.

Hteo je da se držim podalje od njegovog akvarijuma za zlatne ribice i tera-
rijuma, kao i da se držim podalje od njegovih modela aviona, pa je otkrio
da ako mi čita i pomera prst duž rečenice, ja ću sedeti pored njega i zuriti u
stranicu.

E sad, on nije imao nameru da čita knjige za decu: čitao mi je romane koji
su u priličnoj meri bili za odrasle. Ne znam kada sam reči koje je on izgov-
rao povezao sa simbolima na stranici, ali jedne noći moji roditelji su se vratili
kući, on je vratio knjigu na policu, a ja sam hteo još. Zato sam uzeo knjigu
i mučio se čitajući je do kraja. *Beli očnjak*: bila je to prva knjiga koju sam u
životu pročitao, ako to smatrate čitanjem. Jesam otprilike shvatio o čemu se
radilo u knjizi.

Kada je moj brat otkrio da ja to mogu, počeo je da me snabdeva knjiga-
ma jer sam onda bio miran. Kada je počela da ga grize savest zbog toga što
me je puštao da uzimam knjige s roditeljskih polica, doneo bi mi neku knjigu
za desetogodišnjake ili dvanaestogodišnjake. Moji deda-stričevi takođe su me
snabdevali knjigama, tako da sam imao veliku zbirku knjiga za dečake obja-
vljenih pre Prvog svetskog rata.

Ja sam pomišljao o pisanju kada sam bio baš mali, ali u Sjedinjenim Drža-
vama pisci kao da nisu zarađivali za život od pisanja. Svakakvi ljudi su pisa-
li knjige, ali radili su nešto drugo za pare. Tako mi je izgledalo. Oni koji

* Blog Roberta Džordana: Još jednom, 4. oktobar 2005. Arhiviran na <https://www.theoryland.com/intvmain.php?i=141>.

** Intervju „Zapisi s mreže“, 2002. Arhiviran na <https://www.theoryland.com/intvmain.php?i=141>.

jesu zarađivali od pisanja živeli su na Kubi, ili na jugu Francuske ili u Italiji. Možda jesam bio starmali, ali nisam baš bio siguran želim li da se odselim u Italiju...*

Dok je napunio pet godina, Džordan se već uhvatio ukoštac s Markom Tve-
nom i Žilom Vernom sasvim sam i stekao je ljubav prema knjigama. Čitanje bi ga
„naelektrisalo“, kasnije je rekao, „bolje od filma. Sve sam to mogao da vizualizu-
jem u glavi.“** Ostao je strastven čitalac do kraja života – kada je umro, u njego-
voj biblioteci bilo je preko četrnaest hiljada knjiga.

Sa šest godina pošao je u državnu osnovnu školu i brzo se suočio s ograniča-
vanjem knjiga koje su se smatrale pogodnim za njegov uzrast, a on ih je odavno
prevazišao. Njegovo rešenje bilo je da ode u javnu biblioteku, ali je bio primoran
da se „iskrada iz dečjeg odeljenja u čitaonicu na spratu“, gde su bile knjige koje je
zapravo želeo da čita.*** Kad god bi mu uskratili željeno štivo, on bi počeo da čita
enciklopedije u referentnom odeljenju. Dok je napunio osam godina, objašnjava
biograf Dejvid Ejken, Džordanova visoka inteligencija i glad za informacijama
počeli su da mu prave probleme: „Imao je znanje osmogodišnjaka, ali držanje i
gledišta osobe u dvadesetim godinama života.“ Posledica toga bila je da nastavni-
ci u školi nisu bili spremni da se nose s njegovim pitanjima – kao ni nastavnici u
crkvi: „Bio sam jedno od malobrojne dece kojima bi ponekad bilo rečeno da sede
ispred učionice za veronauku.“****

Otprilike u to vreme, Džordan je morao da promeni školu i pređe u drugi deo
grada. A onda, usred svega toga, njegova porodica biva još više uzdrmana kada
mu se majka iznenada razbolela.

Dodatna napetost nastala je kada mi je majka doživela prvi nervni slom,
kada mi je bilo osam godina. Slomovi su se redovno nastavili, zbog čega je
morala da bude hospitalizovana. Mislim da su te dve stvari – činjenica da
sam na neki način bio starmalo čudovište i da mi je majka patila od nervnih
slomova – u mom slučaju bile dovoljni uzročnici stresa u detinjstvu da mi
poboljšaju izgleda da postanem pisac, kada se sada osvrnem i sagledam to
hladne glave.*****

* Intervju „Zapisi s mreže“, 2002. Arhiviran na <https://www.theoryland.com/intvmain.php?i=141>.

** Intervju s Vilijamom B. Tompsonom, *Starlog*, januar 1991. Arhiviran na <https://www.theoryland.com/intvmain.php?i=9>.

*** Ejken, *Vatra u kolevci*. Biblioteka se tada nalazila u kući Ajzaka Dženkinsa Mikela u Aveniji Ratledž.

**** Isto.

***** Intervju „Zapisi s mreže“, 2002. Arhiviran na <https://www.theoryland.com/intvmain.php?i=141>.